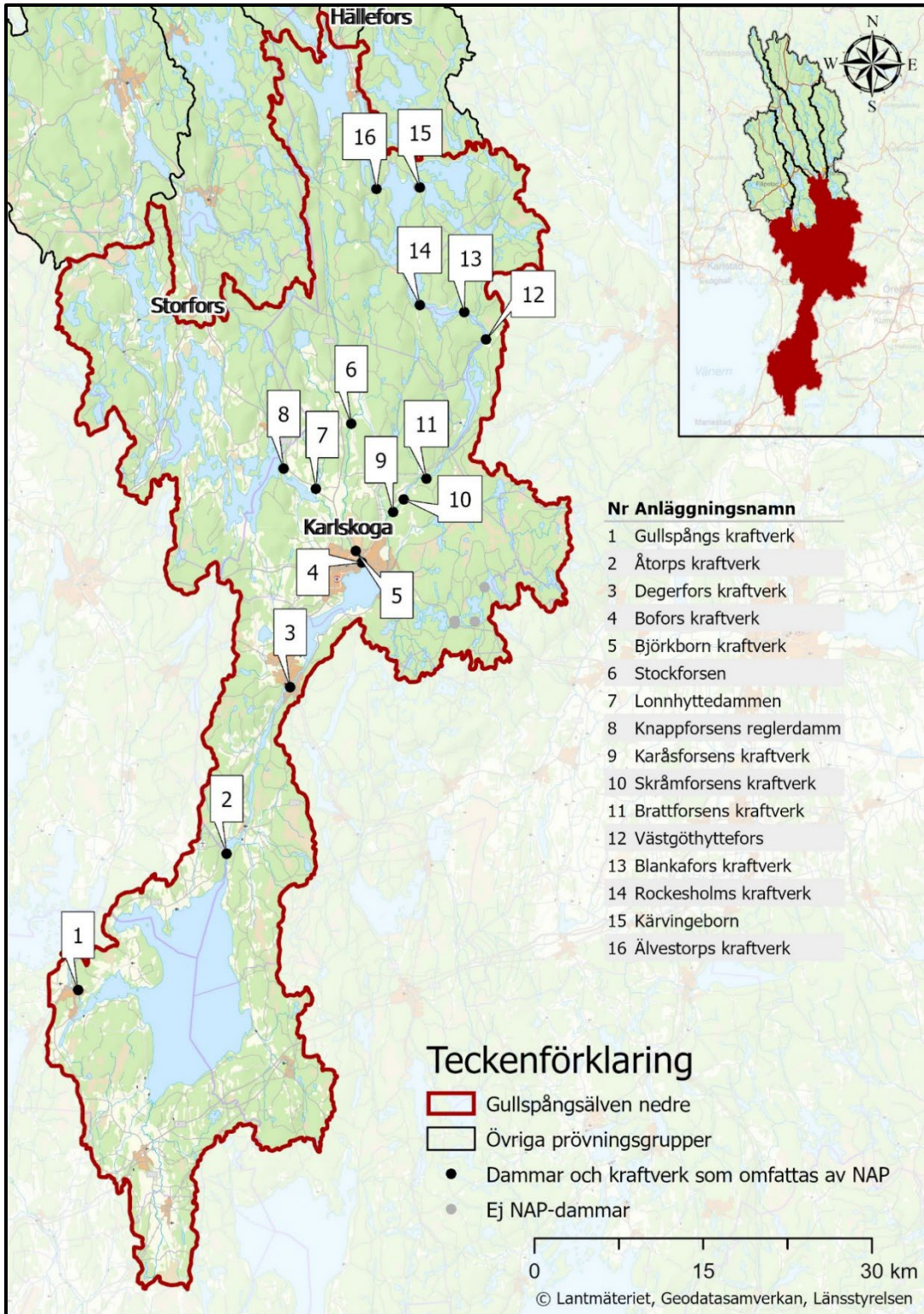


Sammanfattande redovisning av samverkan för prövningsgruppen Gullspångsälven nedre 108_E1



Länsstyrelsen
Örebro län



Sammanfattning

Samverkan inom prövningsgruppen Gullspångsälven nedre har genomförts de senaste två åren. Under tiden för samverkan har miljökvalitetsnormerna inom vattensystemet arbetas om men ännu inte beslutats av vattenmyndigheten.

För flertalet anläggningar finns en samsyn om behov av upp- och nerströmpassager och minimitappning. I tabellen nedan redovisas några väsentliga åtgärdsbehov och var det finns samsyn kring dessa. Enighet saknas kring minimitappningens storleken. Det råder oklarhet huruvida samsyn finns om behov av biotopförbättrande åtgärder.

Vad gäller Gullspångslaxen finns en samsyn om att laxen är akut hotad. Det saknas samsyn om vilka åtgärder som behövs för att långsiktigt säkerställa laxen fortlevnad och utveckling mot ett hållbart bestånd. Påverkan på elproduktion och reglerkraften vid Gullspångs kraftverk och flera andra kraftverk kommer med nuvarande förslag att bli stor. Avgörande blir att tillskapa tillräckligt med livsmiljöer av god kvalitet för att få en livskraftig population av lax. Bevarandeplanen för Gullspångsälven anger att Åråsforsarna påverkas av korttidsreglering och dess effekter måste upphöra för att Åråsforsarna ska återfå habitat som i allmänhet gynnar strömlevande arter och i synnerhet lax. Verksamhetsutövaren ifrågasätter denna slutsats eftersom de anser att det inte finns något underlag som visar att effekterna helt måste upphöra.

Tabell 1. Redovisning av hur Länsstyrelsen uppfattar samsyn mellan Länsstyrelsen och verksamhetsutövare angående behovet av miljöanpassning. Baseras på uppgifter från verksamhetsutövarna och som de anger som preliminära.

Anläggning (vattendrag)	Överens om behov av uppströmpassage	Överens om behov av nedströmpassage	Överens om behov av minvattenföring
Gullspångs kraftverk (Gullspångsälven)	Inget besked har lämnats då utredning pågår.	Inget besked har lämnats då utredning pågår.	Inget besked har lämnats då utredning pågår.
Åtorps kraftverk (Letälven)	Nej	Nej	Överens, men ej om storleken på flödet.
Degerfors kraftverk (Letälven)	Nej	Nej	Oklart
Karåsens kraftverk (Svartälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Skråmforsens kraftverk (Svartälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Brattforsens kraftverk (Svartälven)	Nej	Nej	Överens, men ej om storleken på flödet.
Västgöthyttfors kraftverk (Svartälven)	Ja	Nej	Överens, men ej om storleken på flödet.
Blankafors kraftverk (Svartälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Rockesholms kraftverk (Svartälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Älvestorps kraftverk (Svartälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Kärvingeborns kraftverk (Malälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Bofors kraftverk (Timsälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Björkborns kraftverk (Timsälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Knappforsen reglerdamm (Timsälven)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.
Stockforsens kraftverk (Trösälven)	Anläggningen ska avvecklas		
Lonnhyttans kraftverk (Kedjan)	Ja	Ja	Överens, men ej om storleken på flödet.

Samverkans genomförande

Syftet med samverkansprocessen är att alla verksamheter inom en prövningsgrupp ska kunna få moderna miljövillkor på ett sätt som innebär största möjliga nytta för vattenmiljön och en effektiv tillgång till vattenkraftsel. Samverkan syftar också till att underlätta för verksamhetsutövare att ta fram ansökningshandlingar, säkerställa ansökningarnas innehåll och att underlätta den kommande domstolsprocessen.

Samverkan för prövningsgruppen Gullspångsälven nedre inleddes i december 2020. Det är 16 anläggningar som är fördelade på sex verksamhetsutövare som är anmälda till den nationella planen. Totalt har 33 samverkansmöten samt ett 20-tal mindre arbetsgruppsmöten genomförts tillsammans med verksamhetsutövarna och i olika konstellationer. Möten har genomförts digitalt, fysiskt och som platsbesök beroende på vad som har avhandlats. Det finns diarieförda anteckningar från samverkansmötena. Vid samtliga möten har företrädare för Länsstyrelserna i såväl Örebro län som Västra Götalands län och verksamhetsutövare närvarat. Den nu aktuella sammanfattande redovisningen av samverkan svarar Länsstyrelsen i Örebro län för.

Av de anmälda anläggningarna tillhör åtta kraftverk reglerbidragsklass 1, fyra kraftverk reglerbidragsklass 2 och tre kraftverk reglerbidragsklass 3. Utöver kraftverken finns även en reglerdamm anmäld. I inledningsskedet var fyra ytterligare reglerdammar anmälda, men verksamhetsutövaren valde att avanmäla dessa från den nationella planen.

Förslag på nya miljökvalitetsnormer

Förslag på nya miljökvalitetsnormer har tagits fram av vattenmyndigheten. När denna rapport tas fram är de nya normerna ännu inte beslutade. Samverkansprocessen har utgått från de normer som gällde vid tiden för samverkan. Utgångspunkten för samverkan har därför varit att samtliga vatten klassats som naturliga vatten och att miljökvalitetsnormen är god ekologisk status för vattenförekomster inom prövningsgruppen.

Framför allt har uppdateringen av bevarandeplaner för Natura 2000-områden varit styrande för de nya normerna. De åtgärdsförslag som föreslås för att nå de nya normerna skiljer sig i stort sett endast från de tidigare åtgärdsförslagen vad gäller flödesåtgärder vid naturfåror och i forsar nedströms kraftverk. Anledningen till detta är främst för att bevarandevärden inom Natura 2000-områden varit en viktig utgångspunkt för statusklassning redan under tidigare statusklassningar. Förslaget säger att samtliga vattenförekomster som uppfyller kraven för klassning av kraftigt modifierat vatten och påverkar klass 1 kraftverk ska klassas som kraftigt modifierat vatten. De nya föreslagna normerna tar enligt vattenmyndigheten hänsyn till kraftverken och reglerkraften samtidigt som de innebär att miljöanpassningsåtgärder föreslås för att nå de nya föreslagna miljökvalitetsnormerna. I Vattenmyndighetens samråd har synpunkter lämnats av bland annat verksamhetsutövare, myndigheter och intresseorganisationer som har olika uppfattningar om miljökvalitetsnormer och åtgärdsförslag.

Nulägesbeskrivning

Gullspångsälven nedre är en prövningsgrupp där värdefulla vattenmiljöer som är beslutade som Natura 2000 ska vägas mot samhällsnyttan med elproduktionen i flera större vattenkraftverk. Av de anmälda anläggningarna tillhör åtta kraftverk reglerbidragsklass 1 med en sammanlagd

elproduktion av 300 GWh. Den totala elenergiproduktionen i Gullspångsälvens vattensystem uppgår till drygt 410 GWh per år fördelat på cirka 50 vattenkraftverk. De Natura 2000-områden som främst berörs av vattenkraften är Gullspångsälven med den akut hotade Gullspångslaxen, Torkesviken med ävjepilört och i viss mån Knuthöjdsmossen och Hammarmossen med större populationer av smålom. I bevarandeplanen för Gullspångsälven anges det genetiska målet för beståndsstorleken av Gullspångslax till 800 leklaxar. Uppströms sjön Skagern finns bland annat större bestånd med flodpärlmusslor. Vid många platser finns kulturmiljöer som påminner om en kontinuitet av nyttjandet av vattnets kraft. Länsstyrelsen har inför samverkan tagit fram övergripande kunskapsunderlag för kulturmiljö för alla dammar i provningsområdet, dessa finns i egna faktablad för respektive anläggning.

Mer information om anläggningar, naturvärden, kulturmiljöer finns i nulägesbeskrivningen.

Analys

Länsstyrelsen har tagit fram ett övergripande analysblad för hela provningsgruppen och ett analysblad per anläggning. I dessa framgår behoven av miljöåtgärder, vilka framför allt har tagits fram av Länsstyrelsen men verksamhetsutövarna har getts möjlighet att lägga till förslag, motiveringar och andra justeringar av analysbladen. Verksamhetsutövarna har beskrivit eller givits möjlighet att beskriva konsekvenser för anläggningarna. Länsstyrelserna har beskrivit vilken övergripande hänsyn som behöver tas för kulturmiljön.

Uppdatering av bevarandeplaner för Natura 2000-områden blev för Gullspångsälven klar under sommarn 2022 och för övriga blev de fastställda i nära anslutning till avslutandet av samverkansprocessen. Målen och åtgärderna i bevarandeplanerna har kontinuerligt kommunicerats med verksamhetsutövarna under samverkan. Trots avsaknad av konkreta åtgärdsförslag har berörd Länsstyrelse haft som ambition att tydliggöra åtgärdsbehoven så att dessa ska kunna utvärderas.

Behoven av åtgärder är betydligt mer omfattande vid Gullspångs kraftverk än vid andra anläggningar i provningsgruppen och här anges framför allt behov av att ta bort effekterna av korttidsregleringen och skapande av utökat och förbättrat habitat.

Utifrån analysfasen är det tydligt att upp- och nedströmspassager generellt sett inte påverkar elproduktionen i någon större omfattning. Det är främst minimivattenföringen som påverkar elproduktionen och reglerkraften. Behoven i analysen överstiger HARO-värdet för Göta älv på 4,8 %. Produktionsförlusten handlar snarare om mer än det dubbla. Reglerkraften påverkas av föreslagna minimitappningar och inskränkningar i korttidsregleringen vid framför allt Gullspångs kraftverk men också vid andra anläggningar högre upp i provningsgruppen.

Läs mer om behov av miljöåtgärder och påverkan på en effektiv tillgång till vattenkraftsel i analysbladet för respektive anläggning.

Förslag

Länsstyrelsen har tagit fram en förslagstabell för varje anläggning i provningsgruppen. Åtgärder började konkretiseras under slutet av förslagsfasen. Samtidigt hade det för flertalet av anläggningarna inte tagits fram konkreta åtgärdsförslag innan samverkan avslutades. Detta kan därför inte redovisas.

Upp- och nedströmspassage har föreslagits av Länsstyrelsen vid alla anläggningar i prövningsgruppen. I flera fall kan de anpassas för endast starksimmande fiskarter. Till exempel är målsättningen att Gullspångslax och öring ska nå sina tidigare lekområden samt att öring ska nå bestånden av flodpärlmusslor. Att skapa kontakt mellan större sjöar och tillrinnande vattendrag till förmån för alla förekommande fiskarter bland annat sjövandrande öring, id och flodnejonöga. Flera av verksamhetsutövarna delar inte målsättningarna med förslagen och anser till exempel att åtgärder för Gullspångslax endast ska göras nedströms Skagern. Alla delar dock målsättningen att nå livskraftiga bestånd av Gullspångslax och öring.

Länsstyrelsen, har i förslagsbladen, och verksamhetsutövare, har på möten, föreslagit preliminära flödesåtgärder vid de flesta anläggningar, men storleken på minimitappning skiljer sig åt. Tappning till fiskvägar har inte diskuterats i någon större omfattning. Vid Gullspångs kraftverk innebär länsstyrelsens förslag de största förändringarna med ökade minimitappning motsvarande medellågvattenföring, ökade flödestappningar vår och höst motsvarande medelvattenföringen och att effekten av korttidsregleringen på Åråsforsarna ska upphöra. Vid anläggningar i Svartälven och Timsälven dit Gullspångslaxen ska kunna vandra föreslås minimitappningar motsvarande medellågvattenföring och högflödestappningar under vår och höst. I Letälven föreslås en förhållandevis mindre minimitappning. Vid alla övriga anläggningar i prövningsgruppen är medellågvattenföring utgångspunkten för en säsong varierad minimitappning.

Utöver detta föreslås utökning och förbättringar av vattenmiljön genom biotopvård av rensade naturfåror och forsar. Utgångspunkten är att de rensats till förmån för elproduktion vid vattenkraftverk och att åtgärderna bidrar till att nå största möjliga miljönytta för vattenmiljön. En annan viktig åtgärd är miljöanpassad reglering av sjömagasin, där reglering kan påverka fiskars lek och sjöfåglars häckning.

Det är av stor vikt att hänsyn och konsekvenser till kulturmiljö tydligt analyseras och redovisas i kommande ansökningar. Det ska framgå hur miljöanpassningar kan utformas och anpassas för att ingreppet i kulturmiljön ska bli så litet som möjligt.

Läs mer om detaljerade förslag på miljöåtgärder i förslagstabellen för varje anläggning.

Natura 2000-prövning

Gullspångsälven med Gullspångslaxen är utpekade som Natura 2000-område. Länsstyrelsen i Västra Götaland har gett uttryck för uppfattningen att verksamhetsutövaren bör utreda befintlig verksamhets påverkan på bevarandemålen och därmed också överväga om en tillståndsprövning enligt miljöbalkens bestämmelser om Natura 2000 är aktuell i samband med omprövningen för moderna miljövillkor. Denna fråga har även lyfts för övriga Natura 2000-områden.

Samlad eller samordnad prövning

Ett helhetsperspektiv kring miljöanpassningsåtgärder är viktigt för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas. En samlad eller samordnad prövning av anläggningar inom prövningsgruppen ger även processekonomiska fördelar samt medför en tidseffektiv och rättssäker prövning.

Länsstyrelsen anser att det finns behov av en samlad eller samordnad prövning för anläggningar i prövningsgruppen som har ett miljömässigt och verksamhetsmässigt samband på sätt som framgår nedan.

Gullspångsälven och Letälven

Länsstyrelsen anser att mycket talar för att de åtgärdsförslag som börjat konkretiseras i slutet av samverkan nedströms Gullspångs kraftverk inte är tillräckliga för att uppnå gynnsam bevarandestatus för Natura 2000-området Gullspångsälven och Gullspångslaxen. Åtgärder kan därför behöva ske uppströms Gullspångs kraftverk, bland annat vid Åtorps kraftverk. Mycket kvarstår dock att utreda. Åtorp och Degerfors kraftverk hänger ihop flödesmässigt. Det är samma verksamhetsutövare för dessa anläggningar.

Timsälven

Sjön Alkvettern med Knappfors regleringsdamm regleras till förmån för Björkborn och Bofors kraftverk och är en förutsättning för en enhetlig minivattenföringen i Timsälven. Det är samma verksamhetsutövare för dessa anläggningar. Anläggningarna har reglerklass 1 respektive 2, men drifas helt samordnat och är beroende av framför allt sjömagasinet Alkvettern för reglerförmågan.

Svartälven

Samtliga sju kraftverk i Svartälven behöver ha liknande flödesvillkor för att gynnsam bevarandestatus ska kunna uppnå i Natura-2000 området Torkesviken. Till exempel behöver torrläggning av viken kunna ske sommartid. Verksamhetsutövaren anser att det kan finnas en konflikt mellan att säkerställa vattenflöden till förmån för Gullspångälven och att upprätthålla lågflöden för Torkesviken. Det finns tre verksamhetsutövare för dessa anläggningar.

Det finns ytterligare anläggningar i andra prövningsgrupper i Gullspångsälven avrinningsområde som påverkar vattenflödet till Natura-2000 området Gullspångsälven. Hänsyn till dessa frågor kan dock inte tas inom denna prövningsgrupp men behöver finnas med i kommande prövningar.

Slutsatser

Nedan redovisas i vilka frågor det finns en samsyn respektive oenighet mellan Länsstyrelsen och verksamhetsutövarna.

Övergripande

- Samsyn finns om att upp- och nedströmspassager bedöms utgöra ett generellt behov vid de flesta anläggningar i prövningsgruppen, undantaget är de tre nedersta anläggningar och Brattforsen.
- Minimitappning bedöms utgöra ett generellt behov vid de flesta anläggningar men storleken på minimitappning saknas det samsyn om.
- Det finns oenighet kring hur stor del av elproduktion som kan tas i anspråk för miljöåtgärder inom prövningsgruppen och hur det så kallade HARO-värdet för Göta älv ska tillämpas.
- Länsstyrelsen upplever att det är många gånger oklart om verksamhetsutövarna kan tänka sig utföra biotopförbättrande åtgärder.
- Länsstyrelsen upplever att det är oklart om verksamhetsutövare som äger mark längs med vattendragen kan tänka sig avsätta skog som en kantzon.

Natura 2000-området Gullspångsälven

- Samsyn finns om att Gullspångslaxen är akut hotad.
- Det saknas en samsyn om det behövs en Natura 2000-prövning för Gullspångs kraftverk.
- Det råder oenighet kring vilka åtgärder som behövs för Gullspångslaxen.

Natura 2000 Torkesviken

- Det finns en samsyn kring lågflödestappningar till Torkesviken. Det är mer oklart kring andra delar som till exempel behov av höga flöden under våren och lågflödesperiod vintertid.

Natura 2000 Knuthöjdsmossen och Hammarmossen

- Inom samverkan har det inte genomförts utredningar för Knuthöjdsmossen och Hammarmossen med fokus på Älvestorps kraftverks reglering av sjön Torrvarpen.
- Det finns en oenighet kring om det finns en risk att regleringen påverkar siklöjans och norsens lek och därmed kan medföra en påverkan på smålommen.